

Barnets rätt och LVU

Om barnet i rättsprocessen

Artikelnr 2009-126-182

Publicerad www.socialstyrelsen.se, juni 2009

Förord

År 1995 granskade Socialstyrelsen 1993 års domar i fyra länsrätter och i samtliga fyra kammarrätter. Domarna gällde fall då socialtjänsten ansökt om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Detta är en uppföljning av denna granskning. Syftet med uppföljningen är att undersöka om det inneburit några förändringar att bestämmelser som utgår från barnkonventionens artiklar om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals har införts i socialtjänstlagen (2001:453), SoL och i LVU. Resultatet av uppföljningen har överlämnats till Barnskyddsutredningen (dir. 2007:168).

Undersökningen har genomförts av *Gunilla Westerdahl* med stöd av *Suzanne Julin*, *Georg Lagerberg*, *Stina Törnell Sandberg* och *Maria Öman* på Socialstyrelsens socialtjänstavdelning samt *Berith Josefsson*, sekreterare i Barnskyddsutredningen och *Hjördis Flodström Nilsson*, lektor på Högskolan i Gävle.

Åsa Börjesson
Avdelningschef
Socialtjänstavdelningen

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning av undersökningens resultat	7
Resultat av sammanställningen av domar i fyra utvalda länsrätter.....	7
Resultat av sammanställningen av domar i kammarrätterna	7
Resultat av granskningen av utvalda mål i kammarrätterna	8
Socialstyrelsens slutsatser och kommentarer	9
Sammanställningen av domar i fyra utvalda länsrätter	9
Sammanställningen av domar i kammarrätterna	10
Granskningen av utvalda mål i kammarrätterna	10
Barnet i LVU-processen.....	10
Barnets rättigheter	11
Socialtjänstens utredningar i huvudsak bra men kan förbättras	11
Rättssäkerheten kan höjas för barn och unga i rättsprocessen	12
Inledning	14
Samhällets ansvar för barn och unga i utsatta situationer	14
Undersökningen.....	14
Bakgrund	14
En undersökning i tre delar	15
Syfte	15
Genomförande.....	15
Jämförbarhet med tidigare undersökning	16
Rättsliga förutsättningar	17
Barnkonventionen	17
Barnperspektivet	18
Europeiska konventioner och rekommendationer	18
Socialnämndens utredning	20
Utredningsskyldigheten	20
Barns behov i centrum.....	20
Vårdplan	21
Om barnutredningar i tillsyn och forskning.....	21
Förutsättningar för tvångsvård	21
Barn har rätt till sina föräldrar och rätt till omvårdnad.....	21
Insatser enligt socialtjänstlagen i första hand	22
Vård enligt LVU under vissa förutsättningar	23
Samtycke.....	23
Missförhållanden i miljö och beteende.....	23

Påtaglig risk för skada	24
Rättsprocessen.....	25
Socialnämnden utreder och länsrätten beslutar.....	25
Offentligt biträde och barnets ställföreträdare	25
Den muntliga förhandlingen	25
Överklagande.....	26
Regeringsrätten	26
Del 1: sammanställning av domar i fyra utvalda länsrätter.....	28
Urval av domar och uppgifter	28
Nationell statistik över LVU-mål.....	28
Resultat av del 1.....	29
Ansökningar inleds oftast med omedelbart omhändertagande	30
Vanliga grunder för ansökan om vård enligt LVU	30
”Socialt nedbrytande beteende”	31
Skillnader i tonårsgruppen	32
Unga vuxna	32
Skäl för avslag.....	33
Del 2: sammanställning av domar i kammarrätterna	34
Det statistiska underlaget	34
Barnen	34
Resultat av del 2.....	35
De flesta överklaganden avslås	35
När vårdnadshavaren har överklagat	35
När barnet har överklagat.....	35
Grunder för ansökan.....	36
Del 3: granskning av utvalda mål i kammarrätterna	38
Underlag och urval.....	38
Metod	38
Barnen	39
Resultat av del 3.....	39
Barnets eller den unges eget beteende.....	39
Hemmiljön	39
Barnen i domarna	42
Barnets offentliga biträde.....	42
Domstolens motivering	42
Vittnen och sakkunniga.....	43
Nämndens företrädare	43
Socialnämndens utredningar	44
Information enligt 1 § LVU	45
Referenser.....	47
Bilagor.....	49
GRANSKNINGSMALL, DOMAR.....	49
GRANSKNINGSMALL, BARNUTREDNINGAR.....	51

Sammanfattning av undersökningens resultat

Undersökningen består av tre delar: två statistiska sammanställningar av domar i länsrätter och kammarrätter och en fördjupad granskning av ett urval kammarrättsakter. Den första sammanställningen innehåller uppgifter från domar om att bereda vård enligt LVU i fyra utvalda länsrätter under 2008. Den andra sammanställningen innehåller uppgifter från samtliga kammarrättsdomar under samma år. Sist redovisas en fördjupad granskning av kammarrättsakter i 35 utvalda mål under 2008 där rätten inte bifallit socialnämndens ansökan om vård.

Syftet med undersökningen är att se om barnperspektivet, så som det kommer till uttryck i barnkonventionen, beaktas i socialnämndens beslutsunderlag och i den rättsliga processen. I undersökningen gör Socialstyrelsen också några jämförelser med en liknande undersökning från 1993.

Resultat av sammanställningen av domar i fyra utvalda länsrätter

Sammanställningen visar att de fyra länsrätterna i Stockholms, Jönköpings, Gävleborgs och Norrbottens län både 1993 och 2008 bifallit merparten av nämndens ansökningar. Andelen bifall varierade. De flesta ansökningarna inleddes med ett beslut om omedelbart omhändertagande av barnet eller den unge. Ett sådant beslut kan fattas av nämnden i akuta situationer. I tre av de fyra länsrätterna var det fler ansökningar 2008 än 1993 som föregåtts av ett omedelbart omhändertagande när grunden för ansökan var brister i hemmiljön. Sammanställningen av länsrättsdomarna 2008 visade bl.a. att de vanligaste grunderna för ansökan om vård enligt LVU var omsorgsbrist när ansökan gällde barnets eller den unges hemmiljö och socialt nedbrytande beteende när den gällde den unges eget beteende. En annan vanlig grund för ansökan om vård enligt LVU var misshandel.

Resultat av sammanställningen av domar i kammarrätterna

Sammanställningen av 371 kammarrättsdomar visade bl.a. att det i merparten av målen antingen var vårdnadshavaren eller den unge själv (15 år eller äldre) som var klagande. I 9 procent av målen var det socialnämnden som var klagande.

Kammarrätten och nämnden gjorde samma bedömning i merparten av domarna. Jämfört med år 1993 hade kammarrätterna under 2008 bifallit en mindre andel överklaganden från vårdnadshavare och en större andel av överklaganden som kom från nämnden. Andelen bifall på nämndernas

överklagande var 28 procent år 1993 och 43 procent år 2008 då grunden för ansökan var hemmiljön.

Resultat av granskningen av utvalda mål i kammarrätterna

Syftet med den fördjupade granskningen av 35 mål där kammarrätten avslagit nämndens ansökan var att belysa hur barnets rättigheter beaktas i nämndens beslutsunderlag och den efterföljande rättsprocessen. Det fanns även en avsikt att lyfta fram eventuella skillnader med förhållandena 1993.

I rättsprocessen är det socialnämnden – i praktiken den utredande socialsekreteraren – samt det offentliga biträdet och domstolen som ska se till barnets rättssäkerhet. Den sammantagna bilden är att barns förhållanden för det mesta utreds väl och att socialsekreterare träffat och samtalat med barnen. Att barn kommer till tals innebär dock inte alltid att de får möjlighet att påverka sin situation. Att döma av dokumentationen var det inte självklart att det som barnet uttryckt ingick i bedömningen av vad som var bäst för barnet. Det kan ändå sägas att barns position i socialtjänstens utredningar har stärkts jämfört med 1993.

Barnet är inte lika ofta en aktör i den fortsatta LVU-processen. Alla flickor och pojkar träffar inte det offentliga biträde som domstolen tillsatt och som har till uppgift att företräda barnet. Ju äldre barnet var, desto vanligare var det att det offentliga biträdet träffade barnet. De unga som fyllt 15 år och som därmed själva kunde föra sin talan hade alltid personlig kontakt och fick stöd, men det var sällsynt att ställföreträdaren träffade barn i förskoleåldern. Genom det offentliga biträdet får barnet en möjlighet att komma till tals i rätten. Att ett barn fått information och hjälp att förstå vad som skedde syntes som regel inte i nämndens dokumentation. När pojken eller flickan inte träffat sin ställföreträdare kan information inte ha lämnats den vägen och barnets mening har inte kommit fram. Det fanns dock exempel där socialsekreteraren samtalat med förskolebarn som visade god insikt i sin situation och ställföreträdare som träffat ett barn ett flertal gånger för att ta reda på dess inställning.

Socialstyrelsens slutsatser och kommentarer

Nedan finns Socialstyrelsens slutsatser och kommentarer som gäller de tre undersökningarna, dvs. sammanställningen av uppgifter från domar i fyra utvalda länsrätter, sammanställningen av uppgifter från 371 mål i kammarrätterna samt den fördjupade granskningen av ett urval av kammarrättsakter. Socialstyrelsen vill dock poängtera att det finns stora svårigheter med att dra säkra slutsatser från ett så pass begränsat material. De siffror som redovisas får därför ofta snarare ses som en uppmaning till vidare studier än som en korrekt beskrivning av läget.

Av det granskade materialet kan en läsare lätt få uppfattningen att vårdnadshavare och den unge har en svagare ställning än en socialnämnd i en LVU-process. Detta eftersom nämnderna oftare vinner bifall i förvaltningsdomstolarna än övriga parter. Att vårdnadshavare och unga mer sällan vinner bifall innebär dock inte nödvändigtvis att de skulle ha en svagare ställning i rättsprocessen. Det kan i stället vara ett uttryck för att socialnämnderna sköter sina uppgifter i enlighet med gällande rätt. Nämnderna och domstolarna ska tillämpa lagstiftningen när de utövar sin verksamhet. När en nämnds beslut eller ansökan prövas ska nämnden redan ha gjort en bedömning av ärendet utifrån gällande rätt. Har nämnden tillämpat lagstiftningen korrekt ska nämndens beslut inte ändras efter ett överklagande. Enskilda är däremot inte på samma sätt bundna av lagstiftningen utan de klagar ofta i stället utifrån sin uppfattning om hur de anser att lagstiftningen borde vara. Att enskilda då mer sällan vinner bifall innebär därför inte nödvändigtvis att de skulle ha en för svag ställning i rättsprocessen.

Slutligen vill Socialstyrelsen lyfta fram att det kan vara svårt att bedöma i vilken mån en domstol tillämpat ett barnperspektiv utifrån att granska domar eftersom dessa är av varierande omfattning, detaljeringsgrad och kvalitet. Ibland kan domstolen dessutom välja att vara återhållsam med beskrivningar för att skydda barnets integritet.

Sammanställningen av domar i fyra utvalda länsrätter

Ett av syftena med undersökningen har varit att belysa eventuella förändringar jämfört med den undersökning av miljöfallen, dvs. mål där grunden för ansökan om vård enligt LVU är missförhållanden i hemmet (2 § LVU), som gjordes 1993. Jämförelsen visar att:

- Skillnaderna mellan de fyra länsrätterna när det gäller andelen ansökningar som leder till bifall är mindre 2008 än 1993.
- De flesta ansökningarna inleddes också 2008 med ett omedelbart omhändertagande.

Det är inte möjligt att utifrån resultatet förklara om variationen i andelen bifall beror på domstolarnas bedömningar, på skiftande kvalitet i kommunernas ansökningar eller på att några fler eller färre ansökningar ett år vid en mindre länsrätt kan få stort genomslag i statistiken.

Variationerna mellan kommunerna när det gäller hur ofta en ansökan om vård enligt LVU har föregåtts av ett omedelbart omhändertagande kan möjligen förstås utifrån olika socialnämnders förhållningssätt, organisering, arbetsbelastning eller utifrån strukturella faktorer i kommunen. Lagbestämmelsens syfte är att ge nämnden en möjlighet att ingripa i akuta situationer. Det faktum att bestämmelsen används så ofta kan väcka frågan om den används på det sätt som lagstiftaren tänkt.

Sammanställningen av domar i kammarrätterna

År 2008 bedömdes fler än hälften av de unga i åldern 13–17 år i det undersökta materialet vara i behov av vård på grund av missförhållanden i hemmet. Av dessa var en större andel flickor. Det var fler pojkar som fått vård på grund av eget beteende.

Att kammarrätten ändrade länsrättens dom i större utsträckning i miljöfallen kan förstås utifrån skillnaderna i vad som ska påvisas enligt de båda lagrummen. I mål som handlar om missförhållanden i hemmet finns ett större utrymme för tolkningar och värderingar än när det handlar om den unges eget beteende. Den påtagliga risken för en ung person som missbrukar eller på något annat sätt lever ett destruktivt liv är lättare att bevisa än risken för ett barn vars föräldrar inte förmår tillgodose barnets alla behov. I beteendefallen går det ofta att hänvisa till en klar och konkret risk eller en skada som redan uppstått. För ett litet barn handlar det oftast om prognoser.

Granskningen av utvalda mål i kammarrätterna

Urvalet bestod av mål där kammarrätten avslagit socialnämndens ansökan. Granskningen visar följande:

- Det fanns svagheter i nämndernas beslutsunderlag.
- Det fanns inget samband mellan beslutsunderlagets kvalitet och utfallet i kammarrätten. I stället föreföll den muntliga förhandlingen ibland få avgörande betydelse oavsett hur väl underbyggd socialnämndens ansökan var. I mål som gäller misshandel föreföll beviskraven vara särskilt höga.
- Beslutsunderlagen verkade ha blivit bättre 2008 jämfört med 1993.

Barnet i LVU-processen

Barnens ställning har stärkts i utredningarna. År 1993 var det sällsynt med särskilda rubriker och redovisningar av barnens egna iakttagelser och utsagor. År 2008 talade socialsekreteraren så gott som alltid med barnet och redovisade som regel pojkens eller flickans synpunkter. Detta är en viktig kvalitetsförbättring.

Barnets rättigheter

Under de senaste åren har regler om barns rättigheter förstärkts i SoL och LVU. Barnet har bland annat rätt att

- få sina behov och förhållanden utredda av socialnämnden
- komma till tals i utredningen och få möjlighet att påverka sin sak
- få information om vad som kommer att hända och få hjälp att förstå
- få sina intressen bevakade i domstolen och komma till tals genom det offentliga biträdet.

I rättsprocessen ska socialnämnden i beslutsunderlaget redovisa vad barnet har sagt samt tolka och väga samman detta med annan information och kunskap. Barnets ställföreträdare ska bedöma det barnet uttryckt och annat som är känt om barnets förhållanden för att sedan förmedla sitt ställningstagande om vad som är barnets bästa till domstolen. Även domstolen ska ha barnet i fokus.

Även om de flesta utredningar på ett allsidigt sätt redogör för barnets behov och situation är det ett problem att inte alla utredningar har samma kvalitet. Om socialnämndens beslutsunderlag är otillräckligt kan vittnen och andra som deltar i den muntliga förhandlingen, och som inte har samma helhetssyn och kännedom om barnet, få större möjligheter att påverka domstolen.

Det viktiga är att barnet ges en möjlighet att komma till tals och att det barnet säger vägs in i bedömningen. Det är olika hur väl barnets röst kommer fram. Utredaren behöver inte redovisa precis vad barnet sagt – ibland kan det vara till skada för barnet att få sina synpunkter direkt refererade eller att barnet får lyssna till när föräldrarnas tillkortakommanden förs i bevis. Alla barn vill inte heller bli involverade på det sättet och så kan det vara även för barn som fyllt 15 år. Barns ”ålder och mognad” sammanfaller inte alltid. Frågan är om inte även barn strax under 15 år ska ges möjlighet att vara med under förhandlingen, vilket förutsätter att barnet får det stöd han eller hon behöver.

Ställföreträdaren ska ta tillvara barnets intressen och ”se till barnets bästa”. De barn som inte träffar sin ställföreträdare riskerar att inte komma till tals. Ställföreträdaren utses av domstolen. Domstolen ser då inte till särskild barnkompetens. Det har diskuterats om de som företräder barn ska ha särskild kompetens för detta uppdrag. Bland annat föreslog LVU-utredningen [1] att det ska krävas att den som förordnas ska ha förmåga att kommunicera med barnet. Ett givet krav att ställa på den som ska företräda barnet är att han eller hon träffar pojken eller flickan – oavsett barnets ålder. Dessutom har domstolen möjlighet att anlita personer med särskild barnkompetens som sakkunniga.

Socialtjänstens utredningar i huvudsak bra men kan förbättras

När det är fråga om tvångsvård ska socialtjänstens bedömningar och prognoser fungera som underlag för ett rättsligt beslut. Utredningarna i det

granskade materialet var i huvudsak av bra kvalitet men det fanns även utredningar som inte uppfyllde de krav på stringens och tydlighet som ställs på ett beslutsunderlag i en LVU-process.

Det kan vara svårt för socialnämnden att under en begränsad utredningstid hämta in tillräcklig kunskap om barnet och familjen. Efter ett beslut om omedelbart omhändertagande ska utredningen genomföras inom fyra veckor. Det underlag som nämnden har måste då analyseras och kopplas till lagens rekvisit. Ibland var det enbart föräldrarnas otillräcklighet som beskrevs i utredningen, vilket kan ha gjort det svårt för domstolen att förstå riskerna för barnet. Detta kan vara ett problem när barnen är små och inte har några skador som socialnämnden kan visa på utan nämndens ansökan bygger på prognoser. Det krävs då att socialnämnden kan visa att den situation ett barn befinner sig i på sikt kommer att ge det skador.

Rättssäkerheten kan höjas för barn och unga i rättsprocessen

Barns rättigheter måste tillgodoses av vuxna. I första hand är det föräldrarna som har detta ansvar. I en rättsprocess om omhändertagande eller vård med stöd av LVU är det dock även socialnämnden, dvs. i praktiken den utredande socialsekreteraren, barnets offentliga biträde och domstolen som ska bevaka och tillgodose barnets rätt.

För att barnet själv ska kunna ta ställning i frågor som rör barnet, måste barnet få tillräcklig relevant och återkommande information som är anpassad efter barnets ålder. I april 2008 infördes därför en bestämmelse i 4 § LVU om att en ansökan om vård med stöd av LVU ska innehålla uppgifter om hur relevant information lämnats till den unge, vilken typ av information som lämnats, och den unges inställning. Det är angeläget att domstolen bevakar att dessa uppgifter finns med i ansökan.

I mål och ärenden om beredande av vård med stöd av LVU ska ett offentligt biträde förordnas för barnet eller den unge (39 § LVU). Den som förordnas som offentligt biträde för någon som är under 15 år är även den unges ställföreträdare. För att kunna fullgöra sina uppgifter på ett sätt som är bra för barnet bör ställföreträdaren träffa barnet eller den unge. Det är viktigt att ställföreträdaren träffar även yngre barn, dvs. barn under skolåldern, för att bilda sig en uppfattning om barnet och dess situation samt hans eller hennes inställning. Det är angeläget att domstolen följer upp om ställföreträdaren träffat barnet och, i förekommande fall, varför inte.

Varken i lagtext eller i förarbeten finns något krav på ställföreträdarens kompetens. I 3 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn anges att till särskild företrädare får en advokat, en biträdande jurist på en advokatbyrå eller någon annan förordnas. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas. För att anses som lämplig för uppdraget krävs alltså att särskilda krav när det gäller kompetens och erfarenhet är uppfyllda.

Barn och unga som är föremål för en LVU-process lever ofta i en pressad situation eftersom de kan komma att ryckas upp från sin invanda miljö och flyttas till personer de inte känner. Barnen har dessutom ofta även dessför-

innan levt i en otrygg miljö. Med hänsyn till barns utsatta situation måste det ställas extra stora krav på den som ska vara biträde för ett barn. Biträdet ska inte bara kunna hantera den juridiska processen utan även kunna prata med barn, lyssna på vad de säger och kunna förklara vad som försiggår. Det är nödvändigt att vederbörande har en barnkompetens.

Ett sätt att höja rättsäkerheten för barn och unga i rättsprocessen är att det i lagstiftningen uttryckligen ställs krav på att den som utses till biträde för barn har nödvändig juridisk kompetens, personlig lämplighet och erfarenhet samt dokumenterad barnkompetens.

Inledning

Samhällets ansvar för barn och unga i utsatta situationer

Barn och unga har rätt att få växa upp under trygga och goda förhållanden. När barn och unga far illa i sin hemmiljö eller utsätter sig för risker genom sitt eget beteende har samhället en skyldighet att ingripa. Samhällets ansvar för barn och unga regleras i socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I första hand ska socialtjänsten ge stöd och hjälp till barn och deras föräldrar i samförstånd. LVU är ett komplement till SoL och reglerar ingripanden när barnets vårdnadshavare, eller barnet självt om han eller hon har fyllt 15 år, inte samtycker till behövlig vård. Det är socialnämnden som ansöker och länsrätten som beslutar om tvångsvård enligt LVU. En grundläggande förutsättning för att LVU ska vara tillämplig är att det finns missförhållanden i den unges hemmiljö eller egna beteende och att dessa medför en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Vidare ska den vård som behövs inte kunna ges på frivillig grund.

Det är ett stort ingripande att omhänderta ett barn enligt LVU. Förfarandet styrs därför av lagregler som ska tillgodose både föräldrarnas och barnets rättssäkerhet. I såväl SoL som LVU har bestämmelser införts om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals utifrån barnkonventionens artikel 3 och artikel 12.

Undersökningen

Bakgrund

År 2007 hade ca 21 500 barn dygnsvård någon gång under året [2]. Av de flickor och pojkar som vårdas utanför det egna hemmet är det ungefär en fjärdedel som vårdas med stöd av LVU. Ett beslut om vård enligt LVU måste därför vara välgrundat och rättsprocessen transparent och rättssäker för barnet och vårdnadshavaren. Från utredning till dom ska samhällets bedömningar och beslut grundas på en korrekt tillämpning av rättsreglerna. Det är även viktigt med kunskap om barn och deras behov.

I undersökningen ”Barnet i rättsprocessen” [3] granskade Socialstyrelsen rättssäkerheten och kvaliteten i LVU-processen utifrån domar om beredande av vård under 1993. Det fanns skillnader mellan länsrätterna i hur stor andel av socialnämndernas ansökningar som bifölls. Nämnderna överklagade sällan. Det fanns vidare svagheter i deras beslutsunderlag. I undersökningen diskuterades socialtjänstens roll i domstolsförhandlingen. Socialstyrelsen har nu gjort en förnyad undersökning eftersom ändringar har införts i SoL och LVU sedan den tidigare undersökningen. Bland annat har barnkonventionens artiklar om barns bästa och barnets rätt att komma till tals

förts in i lagtexten. Förankringen av barnkonventionen i det svenska samhället har pågått sedan Sverige ratificerade konventionen 1990. Konventionen ställer krav på att alla myndigheter ska beakta barnets rättigheter. Också socialtjänsten och domstolarna ska beakta barns rättigheter så som de kommer till uttryck i barnkonventionen.

En undersökning i tre delar

Undersökningen består av tre delar:

- En sammanställning av statistik som gäller mål om ansökningar om vård enligt LVU som avgjorts under 2008 i fyra utvalda länsrätter.
- En sammanställning av statistik som gäller mål om ansökan om vård enligt LVU som kommit in till kammarrätterna under 2008.
- En fördjupad granskning av aktmaterialet i 35 utvalda mål från 2008 där kammarrätten har avslagit socialnämndens ansökan om vård enligt LVU.

Sammanställningen av länsrättsdomar är fristående från de två övriga undersökningarna. Sammanställningen av kammarrättsdomar och den fördjupade granskningen av ett urval mål i kammarrätterna hänger samman såtillvida att urvalet av mål till den fördjupade granskningen har gjorts från det totala materialet.

Syfte

Syftet med undersökningen är att belysa om barnperspektivet och barns rättigheter som de uttrycks i barnkonventionen, SoL och LVU beaktas i nämndernas beslutsunderlag och i den efterföljande rättsprocessen. Några jämförelser görs med en liknande undersökning från 1993.

Resultatet kommer att vara en del av underlaget för Barnskyddsutredningens översyn av SoL och LVU till stöd och skydd för barn och ungdomar (dir. 2007:168).

Genomförande

Socialstyrelsen har samlat in och kategoriserat uppgifter från länsrätts- och kammarrättsdomar. Även kammarrätternas aktmaterial har granskats i ett urval av mål. Granskningen av akterna har gjorts hos respektive kammarrätt.

Totalt har Socialstyrelsen granskat 35 av de 45 mål där kammarrätterna avslagit socialnämndens ansökan enligt 2 eller 3 § LVU. 11 mål har valts bort bl.a. därför att domen fallit först i slutet av undersökningsperioden och Socialstyrelsen därför inte hunnit med att granska målen. Även de domar som överklagats till Regeringsrätten har valts bort eftersom de handlingarna då inte har varit tillgängliga hos kammarrätterna. Slutligen har endast ett av tre mål som rör barn i en syskongrupp granskats. Utöver länsrätts- och kammarrättsdomar har Socialstyrelsen hämtat information från Regeringsrättsdomar och Domstolsverkets statistik.

Jämförbarhet med tidigare undersökning

En av målsättningarna med denna undersökning har varit att uppmärksamma eventuella förändringar jämfört med förhållandena 1993. De båda undersökningarna är dock inte helt jämförbara. I undersökningen från 1993 ingår bara s.k. miljöfall, dvs. mål där grunden för ansökan om vård enligt LVU är missförhållanden i hemmet (2 § LVU). I den nu aktuella undersökningen ingår även mål där grunden för ansökan om vård är den unges eget beteende (3 § LVU), s.k. beteendefall. I rapporten redovisas miljöfall och beteendefall var för sig och därmed kan resultaten i miljöfallen jämföras.

De fyra länsrätterna i Stockholms, Jönköpings, Gävleborgs och Norrbottens län har valts ut för att möjliggöra jämförelser med resultatet från 1993. Sammanställningen ger en bild av ansökningar och domar som gäller dessa fyra länsrätter och kan inte generaliseras i statistisk mening.

Rättsliga förutsättningar

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter ger uttryck för innebörden av ett barnperspektiv. Konventionen handlar om barnets rätt att få sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda. Ur de sammanlagt 54 artiklarna har fyra grundläggande principer utkristalliserats:

- Förbud mot diskriminering (artikel 2).
- Barnets bästa ska komma i första rummet (artikel 3).
- Barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6).
- Barn har rätt att uttrycka sina åsikter (artikel 12).

Sverige har successivt införlivat innehållet i konventionens artiklar och intentioner i både socialtjänstlagen och LVU. Portalparagrafen som uttrycker socialtjänstens mål har kompletterats med en bestämmelse som svarar mot artikel 3 och denna princip är också grundläggande för LVU:

När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år (1 kap. 2 § SoL).

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande (1 § 5 stycket LVU).

Principen om barns bästa utgår från att barn har fullt och lika människovärde och att barn är sårbara och behöver särskilt stöd och skydd. Såväl socialtjänsten som domstolen ska se till barnets bästa i bedömningar och beslut om det stöd eller skydd barnet behöver. Kunskap om vad som är bra för barn i allmänhet måste då ingå i övervägandena, men också vad som specifikt är det bästa för den pojke eller flicka som utredningen gäller eller en domstols bedömning av detta. För att kunna avgöra vad som är det enskilda barnets bästa måste barnet självt få komma till tals och ge sin syn på sin situation. Artikel 12 har en motsvarighet i både SoL och LVU:

När en åtgärd rör ett barn skall barnet få relevant information och hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad (3 kap. 5 § 2 stycket SoL).

Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad (1 § 6 stycket LVU).

Artikel 12 innehåller dels en allmän rätt för barnet att komma till tals i alla frågor som rör honom eller henne, dels en rätt att höras i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden. Barnet har rätt till fortlöpande information, rätt att komma till tals och rätt till inflytande. Hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad.

Barnperspektivet

Barnperspektivet förklaras ibland som två sätt att se barn: både att se barnet och att se med barnets ögon. Vuxna måste dels se barnet som ett objekt med behov av skydd och stöd, dels ge barnet dess rätt som subjekt och då leva sig in i barnets sätt att se och lyssna till barnets egen röst.

Titti Mattson [4] systematiserar vad som kan ingå i prövningen av barnets bästa i två begrepp: barnets behov och barnets intressen. Hon definierar med barnets behov det som vuxna anser att barnet behöver – med ett utifrånperspektiv. Barnets intressen däremot är vad barnet behöver sett ur sin egen synvinkel – det är ett inifrånperspektiv. Man pratar *om* barnet eller man pratar *med* barnet.

Att barnet har rätt att få sin vilja beaktad innebär inte att vuxna alltid ska agera utifrån barnets vilja. Ett barnperspektiv innebär att se till barnets bästa ur ett helhetsperspektiv. Det är en grannliga uppgift att värdera det barnet säger och sätta in det i ett sammanhang – att värdera barnets utsaga tillsammans med kännedomen om just detta barns livssituation och kunskapen om vad som är det bästa för barn i allmänhet.

När det finns olika meningar om huruvida barnets eller den unges situation medför ”påtaglig risk för skada” eller oenighet om huruvida något annat rekvisit är uppfyllt, finns ett tolkningsutrymme. I det tolkningsutrymme ska barnperspektivet vara vägledande. Det innebär bland annat att det specifika barnet ska vara i fokus och att barnets egen inställning utifrån ålder och mognad ska beaktas. Barnet ska ges möjlighet till insyn och att påverka sin sak.

Ett barnperspektiv innebär bland annat att barnets bästa ska vara vägledande och att barnets rättssäkerhet tillgodoses i alla moment. Förutsättningarna för vård ska prövas utifrån rättsreglerna, och bedömningar och beslut ska vara väl grundade i kunskap om barns behov. Det specifika barnet ska vara i fokus i rättsprocessen och barnets egen inställning utifrån ålder och mognad ska beaktas. Barnet ska ges möjlighet till insyn och att, utifrån ålder och mognad, påverka sin sak.

Europeiska konventioner och rekommendationer

Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna gäller sedan 1995 som svensk lag. Den gäller både för vuxna och barn och innehåller bestämmelser som är betydelsefulla för de flickor och pojkar som berörs av till exempel en LVU-process. Enligt

artikel 6 är var och en ”berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid ...” och kan bland annat kräva att få uttrycka sig muntligen. Artikel 8 har som syfte att skydda den enskildes privat- och familjeliv mot godtyckliga ingripanden från det allmänna. Endast när det är nödvändigt för att skydda barnet kan ett barn flyttas från sin familj.

Den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter från 1996 syftar till att stärka barns ställning i familjerättsliga processer. Sverige har undertecknat konventionen men ännu inte ratificerat den. Det finns även en rekommendation från 1987 [5] om att utverka ett nationellt regelverk rörande familjehem med ett antal styrande principer, bland annat om kontakten mellan placerade barn och deras föräldrar. I Lissabonfördraget, som ännu inte godkänts av alla medlemsstater, ingår en egen fri- och rättighetsstadga för EU. Enligt rättighetsstadgan ska barn ha rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd och rätt att fritt kunna uttrycka sina åsikter. Deras åsikter ska också beaktas i frågor som rör barnen själva i förhållande till deras ålder och mognad.

Socialnämndens utredning

Utredningsskyldigheten

Socialnämnden har en långtgående utredningsskyldighet när det gäller barn (11 kap. 1 § SoL). Om nämnden får kännedom om något som kan innebära att nämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd eller stöd ska nämnden inleda en utredning oavsett barnets eller vårdnadshavarens inställning (11 kap. 2 § SoL). Nämnden kan utreda oberoende av vårdnadshavarnas samtycke också innan vård enligt LVU är aktuell. En utredning ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader (11 kap. 2 § SoL). Om det finns särskilda skäl får socialnämnden besluta om att förlänga utredningen för en viss tid.

Syftet med utredningen är att klarlägga barnets eller den unges situation och behov. Handläggaren bör om möjligt träffa barnet – att barnet eller den unge får tillfälle att berätta om sina erfarenheter och tankar är en förutsättning för att han eller hon ska kunna vara med och påverka sin situation. Syftet med mötet är också att handläggaren ska informera barnet om vad som pågår och vad som kommer att hända [6]. En ansökan om vård enligt LVU ska innehålla uppgifter om hur relevant information har lämnats till den unge, vilken typ av information som har lämnats och den unges inställning (1 § LVU).

Barns behov i centrum

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga [7] bör en utredning till skydd eller stöd för ett barn ha en klar inriktning på barnets situation, på hans eller hennes behov och hur dessa tillgodoses. Socialstyrelsen har tagit fram ett handläggnings- och dokumentationssystem för utredningar och uppföljningar av barn och unga, Barns behov i centrum (BBIC), som syftar till att stärka barns och ungdomars ställning i den sociala barnavården. Grundprinciperna i BBIC [8] knyter an till barnkonventionen. Modellen syftar också till att stärka föräldrars inflytande och till att skapa öppenhet i handläggningen.

Ännu ett syfte med BBIC är att bidra till ökad rättssäkerhet genom att skapa nationell enhetlighet. Socialstyrelsen har under flera år utbildat kommuner och BBIC-systemet är nu på väg att prövas och införas i så gott som hela landet.

I en utredning som görs enligt BBIC samlar socialsekreteraren information om barnets behov utifrån sju behovsområden: hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande och det som kallas klara sig själv. Föräldrarnas förmåga utreds också och sätts i relation till barnets behov. Även andra faktorer i familj och miljö vägs in. Socialsekreteraren gör en analys av det insamlade materialet och en bedömning av vilka insatser barnet och familjen behöver.

Barnets bästa är utgångspunkt för vilka insatser som barnet och familjen erbjuds.

Vårdplan

Om utredningen visar att barnet eller den unge behöver vård utanför det egna hemmet ska nämnden upprätta en vårdplan (11 kap. 3 § SoL). Av vårdplanen ska det framgå vilken vård som socialnämnden planerar. Det är viktigt att målet med vård i ett familjehem eller HVB (hem för vård eller boende) är tydligt utformat så att barn och vårdnadshavare kan förstå innebörden av förslaget. Målet ska visa vilken förändring som placeringen är tänkt att leda till.

Det är vårdplanen som vårdnadshavaren, och den unge om han eller hon är 15 år, ska ta ställning till. Om det finns ett vårdbehov och samtycke inte lämnas ska nämnden ansöka om vård hos länsrätten.

Om barnutredningar i tillsyn och forskning

Länsstyrelserna har återkommande riktat kritik mot socialnämnder för brister i utredningarna. I den nationella tillsyn som åren 2006 och 2007 genomfördes inom barnområdet, det s.k. barnuppdraget, konstaterade dock länsstyrelserna att kvaliteten i barnavårdsutredningarna har förbättrats under senare år – framför allt i de kommuner där BBIC används. Länsstyrelserna fann att utredningarna blir bättre ju fler gånger barnet kommit till tals och att det numera är en mer eller mindre självklar del av det sociala arbetet att tala med barn [9].

Enligt Mattsson [4] är det viktigt att lyfta fram det enskilda barnets specifika behov. Det förutsätter att barnet fått möjlighet att ge uttryck för sina tankar, önskningar och känslor. Ponnert [10] menar att socialsekreterarens uppgift i den utredning som kan leda till ansökan om LVU är att förmedla kunskap om barnets intressen, att inta ett samhällsligt barnperspektiv och utifrån detta bedöma barnets behov och agera utifrån vad som bedöms vara barnets bästa.

Lina Ponnert [10] problematiserar och analyserar mötet mellan socialtjänsten och rättssystemet och finner att beslut som fattas inom socialtjänsten vilar på sociala bedömningar och framtidsprognoser, inte på juridiska överväganden. När socialnämnden föreslår tvångsvård ska dessa bedömningar fungera som beslutsunderlag i ett rättsligt beslut. Socialsekreteraren kan ha svårt att förhålla sig till det rättsliga systemet och den typ av argumentation och bevisföring som hör dit.

Förutsättningar för tvångsvård

Barn har rätt till sina föräldrar och rätt till omvårdnad

I barnkonventionens artikel 6 uttrycks barns rätt till liv och utveckling. Rätt till utveckling innebär att barnet har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda och att barnet har rätt till omvårdnad och skydd, rätt till kärlek och trygghet samt ett stabilt och varaktigt förhållande till föräldrarna.

Barnets rätt till sina föräldrar och att få omvårdnad av dem går som en röd tråd genom barnkonventionen.

I föräldrabalken finns regler om förhållandet mellan barn och föräldrar. Barn har enligt föräldrabalken rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Den som har vårdnaden om ett barn har ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov blir tillgodosedda.

I barnkonventionens ingress står att familjen måste ges skydd och bistånd samt att barnet bör växa upp i en familjemiljö med lycka, kärlek och förståelse. Samhället har ett ansvar att ge familjen det stöd den behöver för att kunna ge barnet kärlek och en god fostran. Strukturella insatser som barnbidrag och tillgång till barnvårdscentraler har stor betydelse för många familjer. För barn som har det särskilt svårt behövs också individuella insatser. Om socialtjänsten inte kan komma överens med föräldrarna om en lösning som tillgodoser barnets behov har barnet ändå rätt att få stöd och hjälp. Då kan LVU bli tillämplig [1].

Insatser enligt socialtjänstlagen i första hand

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för barn. Nämnden ska bland annat

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet, (5 kap. 1 § SoL).

Socialnämnden har en skyldighet att inleda utredning om det kommer till nämndens kännedom att ett barn kan behöva skydd eller stöd (11 kap. 1 § SoL). Utredningen ska visa vilket behov barnet har av insatser i öppna former eller av vård utanför det egna hemmet. Om ett barn eller en ung person behöver någon form av insats och den unge, om han eller hon fyllt 15 år, och vårdnadshavaren är överens med socialnämnden om detta, fattar nämnden beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. De beviljade insatserna ska utformas i samförstånd med den enskilde och vara individuellt anpassade.

När ett barn eller en ung person behöver vård utanför det egna hemmet placeras han eller hon i de flesta fall enligt SoL. Av de ca 15 000 barn och unga som var placerade den 1 november 2007 hade ca 70 procent vård enligt SoL och ca 30 procent vård enligt LVU [2]. De flesta placeringarna görs i familjehem. Av alla SoL-placeringar den 1 november 2007 var 77 procent i familjehem. Av de barn som fick vård enligt LVU var 66 procent placerade i familjehem [11].

Antalet barn och unga som får vård i familjehem eller i hem för vård eller boende (HVB) har ökat under senare år. Ökningen sker trots att det samtidigt utvecklats nya metoder inom öppenvården.

Vård enligt LVU under vissa förutsättningar

Ytterligare förutsättningar för vård enligt LVU är att det finns ett *missförhållande* i den unges hemmiljö (2 §, de s.k. miljöfallen) eller den unges eget beteende (3 §, de s.k. beteendefallen) och att missförhållandet medför att det finns *en påtaglig risk* för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Socialnämnden kan besluta att omedelbart omhänderta ett barn eller en ung person enligt 6 § LVU i två situationer. Den ena är om det är sannolikt att den unge behöver vård enligt LVU och nämnden inte kan avvakta rättsens beslut om vård för att vårdbehovet är akut. Den andra är att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Ett sådant beslut ska underställas länsrätten inom en vecka. Socialnämndens beslut om var vården ska äga rum, om eventuella umgängesbegränsningar för vårdnadshavare, om vårdens upphörande med flera beslut kan överklagas till länsrätten.

Samtycke

Det framgår av 1 § LVU att insatser inom socialtjänsten för barn och unga i första hand ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Först om det kan antas att den vård som behövs inte kan ges med *samtycke* av vårdnadshavaren eller, när den unge fyllt 15 år, av honom eller hennes själv, blir LVU tillämplig. Då ansöker nämnden hos länsrätten som beslutar om vård.

Det finns situationer när LVU kan tillämpas trots samtycke. I lagens förarbeten tydliggörs att den omständigheten att man tror att samtycket inte är allvarligt menat inte gör samtycket ogiltigt. Även dessa samtycken utgör formellt hinder mot att tillämpa LVU. Lagen ger ändå utrymme för att lösa sådana situationer utan att samtycket ifrågasätts. Barnet ska kunna garanteras behövlig vård, vilket innebär att hela den planerade vården ska kunna genomföras. Om rätten befärad att samtycket kan komma att återkallas innan hela den planerade vården har kunnat genomföras kan LVU tillämpas för att garantera vården på lång sikt. Även då föräldrarna samtycker till vård men kan befäras komma att ingripa i vården på ett för barnet störande sätt, kan vård enligt LVU bli aktuell. Regeringsrätten har behandlat frågan om samtycke i flera domar, bl.a. RÅ 1990 ref. 13 och RÅ 1995 ref. 38.

Missförhållanden i miljö och beteende

I 2 § LVU anges de förutsättningar som kan leda till att ett barn får vård enligt LVU på grund av förhållanden i hemmet, de s.k. miljöfallen:

Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Vård enligt 2 § LVU kan beslutas för barn och ungdomar under 18 år.

Förutsättningarna för att vård ska beslutas på grund av den unges eget beteende, de s.k. beteendefallen, regleras enligt 3 § 1 stycket LVU:

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård med stöd av 3 § kan beslutas för unga som ännu inte fyllt 20 år. När det gäller unga mellan 18 och 20 år ska det beslutas om vård enligt LVU om sådan vård är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att den vård som behövs inte kan ges med den unges samtycke.

Påtaglig risk för skada

En grundläggande förutsättning för att LVU ska vara tillämplig är att missförhållandena medför en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas – det ska finnas ett vårdbehov. Det förutsätts också att den vård som behövs för att förebygga eller reparera skadan inte kan ges frivilligt. Med hälsa avses både psykisk och fysisk hälsa. Med den unges utveckling menas känslomässig, social och intellektuell utveckling.

Missförhållandet eller beteendet behöver inte ha lett till någon redan konstaterad skada, men risken för skada måste vara påtaglig. Det måste framgå av socialnämndens utredning på vilket sätt missförhållandet eller beteendet kan skada den unges hälsa och utveckling – konsekvenserna för barnet eller den unge måste påvisas. I förarbetena till LVU [12] står följande angående den påtagliga risken för skada:

En så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagande av unga bör inte få vidtas utan tungt vägande skäl. För ett ingripande med stöd av lagen måste därför enligt min mening krävas att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling.

En övergående eller mindre betydande risk är inte tillräcklig för ett ingripande enligt LVU. Det ska gå att konstatera att risken för skada har sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. Konkreta omständigheter måste tala för att det finns en risk för skada. När det gäller misshandel kan en ringa misshandel utgöra en påtaglig risk. Om misshandeln är av allvarligt slag bör den unge få vård utanför det egna hemmet [12]. Regeringsrätten har i flera domar behandlat frågan om påtaglig risk för barnets hälsa eller utveckling (bland annat RÅ 1995 ref. 46, 1995 ref. 64).

Rättsprocessen

Socialnämnden utreder och länsrätten beslutar

I utredningen ska nämnden så allsidigt som möjligt redogöra för barnets vårdbehov. Av ansökan till länsrätten ska framgå de kriterier (4 § LVU) som nämnden grundar sin ansökan på, dvs. missförhållandena och de ”klara och konkreta” risker som dessa medför för barnet eller den unges hälsa och utveckling. Därutöver ska socialnämnden redovisa vårdnadshavarens och den unges inställning till den föreslagna vården.

Det är länsrätten som beslutar om vård.

Offentligt biträde och barnets ställföreträdare

Offentligt biträde ska enligt 39 § LVU förordnas i mål enligt LVU för barnet och för dess vårdnadshavare. Det är socialnämnden som för vårdnadshavarens och den unges räkning ska anmäla detta behov till länsrätten. Eftersom barn och vårdnadshavare kan ha motstridiga intressen förordnas oftast ett eget offentligt biträde för barnet. Barnet är alltid part i processen och det barn som fyllt 15 år är själv processbehörigt och kan t.ex. överklaga. Är barnet under 15 år blir barnets offentliga biträde även dess ställföreträdare. Sådana yngre barn kan inte själva överklaga utan deras rätt tillgodoses i stället av ställföreträdaren. Det finns ingen bestämmelse om att ett offentligt biträde ska ha särskilda kunskaper om barn och barns behov. Det kan inte desto mindre vara mycket lämpligt att ett ombud eller en ställföreträdare för ett barn har sådan kunskap.

Ställföreträdaren ska ta till vara barnets intresse. Skulle ställföreträdaren ha en annan uppfattning än barnet, bör hon eller han med beaktande av barnets önskemål hävda den uppfattning som hon eller han anser bäst tjänar barnets intresse [13]. Ställföreträdaren bör dock även föra fram de synpunkter och önskemål som barnet har.

Den muntliga förhandlingen

Socialnämnden lämnar in sin ansökan tillsammans med utredningen och vårdplanen till länsrätten. Förfarandet i länsrätten och de övriga förvaltningsdomstolarna regleras i förvaltningsprocesslagen (FPL). Förvaltningsprocessen är i huvudsak skriftlig, men i mål om ansökan om vård enligt LVU kompletteras det skriftliga förfarandet med en muntlig förhandling enligt 35 § LVU. Enligt 33 § LVU ska mål och ärenden enligt LVU handläggas skyndsamt. Länsrätten ska ta upp målet inom två veckor från den dag ansökan kom in.

Länsrätten består av en lagfaren ledamot och tre nämndemän. Förhandlingen inleds med att parterna redogör för sina yrkanden och grunderna för dessa. Parterna kan också anlita egna sakkunniga eller vittnen som stöd för

sin sak. JO har i ämbetsberättelse 1982/83 gjort följande distinktion mellan vittne och sakkunnig:

Ett vittne skall uttala sig om de iakttagelser han har gjort rörande en tilldragelse eller ett händelseförlopp. Däremot behöver ett vittne inte uttala sig om vilka slutsatser som man enligt hans mening kan dra av iakttagelsen. En sakkunnig ska uttala sig om erfarenhetssatser och avge omdömen, som förutsätter särskild erfarenhet eller utbildning.

Länsrätten har möjlighet att kalla in vittnen eller sakkunniga för att få ett bättre underlag för sin bedömning.

Överklagande

Länsrättens dom kan överklagas till kammarrätten av den part som rätten gått emot. Också ett barn som är under 15 år kan genom sin ställföreträdare klaga på länsrättens beslut. Barnet kan överklaga både en dom om vård och en dom som innebär avslag på nämndens ansökan (RÅ 2006 ref. 10).

Kammarrätten består av tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Hanteringen av LVU-mål styrs också där av FPL. Även i kammarrätten kan vittnen och sakkunniga förekomma.

Regeringsrätten

Kammarrättens dom kan överklagas till Regeringsrätten av den part som kammarrättens dom gått emot. För att Regeringsrätten ska pröva ett överklagande krävs att prövningstillstånd meddelas. Regeringsrätten meddelar prövningstillstånd bl.a. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av Regeringsrätten. Genom Regeringsrättens avgöranden har innebörden av flera rekvisit i lagen kommit att förtydligas, t.ex. vad som är att anse som ”påtaglig risk” (RÅ 1995 ref. 46 och 1995 ref. 64) och hur ett samtycke ska tolkas (RÅ 1990 ref. 13 och 1995 ref. 38). Frågor om beredande av vård har sedan 2000 behandlats i fem mål:

- Rekvisitet ”socialt nedbrytande beteende” var enligt rätten uppfyllt genom den unges aggressiva, destruktiva och hotfulla beteende (RÅ 2000 ref. 33).
- Föräldrarnas samtycke till familjehemsplacering kunde enligt rätten godtas, trots att det kom in sent (1324-2003).
- I ett mål (6361-2005) som rörde ett litet barn och där föräldrarna bedömdes ha bristande förmåga fastställde Regeringsrätten kammarrättens dom att inte bereda vård. Förbättringar hade skett och barnet visade inte tecken på att ha tagit skada.
- Vårdbehovet prövades för ytterligare ett litet barn (2337-2006). Kammarrätten ansåg att ”Bristande framförhållning och ryckighet i tillvaron ... kan inte innebära någon påtaglig risk för ett så litet barn som N.N.”. Regeringsrätten gjorde en annan bedömning och beslutade om vård.

- Regeringsrätten prövade ett barns behov av skydd (dom 3806). Vårdnadshavaren hade hotat med att döda barnet. Regeringsrätten hänvisar i domen till barnkonventionens principer: "... hänsynen till barnets bästa alltid ges företräde..." och citerar LVU-utredningen [1]: "Anledningen till att LVU inte alltid har uppnått sitt syfte som skyddslag för barnet beror enligt min mening på att lagen har lästs och tolkats ur ett föräldraperpektiv". Rätten utvecklar behovet av skydd för barnet och konsekvenser av en felaktig bedömning och beslutar om vård.

Del 1: sammanställning av domar i fyra utvalda länsrätter

Urval av domar och uppgifter

Socialstyrelsen har hämtat in sammanlagt 243 domar om beredande av vård enligt 2 § och 3 § LVU från fyra av landets 23 länsrätter. Undersökningen omfattar samtliga mål under år 2008 vid länsrätterna i Norrbottens, Gävleborgs och Jönköpings län. Vid länsrätten i Stockholms län gjorde Socialstyrelsen ett slumpmässigt urval av hälften av domarna. Valet av länsrätter är detsamma som i undersökningen från 1993. Länsrätterna finns i olika regioner och är olika stora, både vad gäller befolkningsunderlag och antalet kommuner i ansvarsområdet.

Utifrån domarna har Socialstyrelsen sammanställt uppgifter om sökande kommun, barnets ålder och kön, eventuellt beslut om omedelbart omhändertagande, ansökningsgrund samt huruvida rätten bifallit eller avslagit ansökan.

Nationell statistik över LVU-mål

Länsrätterna gör i allmänhet inte egna statistiska sammanställningar och det har därför inte varit möjligt att hämta in de efterfrågade uppgifterna direkt från domstolarna. Domstolsverket sammanställer statistik på nationell nivå, men inte heller där har det varit möjligt att få de aktuella uppgifterna.

Enligt Domstolsverket avgjordes 2007 totalt 2 983 mål enligt LVU och 2008 totalt 3 257 mål. Uppgiften innefattar förutom mål om beredande av vård, bland annat underställande av nämndsbeslut om omedelbart omhändertagande och mål angående överklagande av socialnämndens beslut om upphörande av vård.

Enligt uppgifter från alla länsrätterna avgjordes sammanlagt 1 530 mål om beredande av vård år 2008. En jämförelse med statistiken från Domstolsverket visar att beredande av vård omfattar nästan hälften av det totala antalet mål.

Domstolsverkets statistik visar också att antalet LVU-mål har ökat. Mellan 2005 och 2008 har ökningen varit 23 procent. Enligt den tidigare undersökningen inkom 2 023 mål till länsrätterna 1993. Det betyder att antalet LVU-mål har ökat med ca 60 procent på 15 år.

Totalt ca 1 500 barn och unga påbörjade enligt Socialstyrelsens statistik vård enligt LVU år 2007 genom att ansökan bifallits av domstolen. Av dem hade ca 750 omhändertagits pga. brister i hemmiljön, ca 600 pga. eget beteende och drygt 100 pga. både missförhållanden i hemmiljön och eget beteende [2].

Resultat av del 1

De 243 mål som ingick i underlaget rörde 282 barn och unga: 157 pojkar och 125 flickor. I de mål där ansökan berodde på brister i hemmiljön avses ibland flera barn i en familj. Åldersintervallen är 0–13 år, samma som i den tidigare undersökningen.

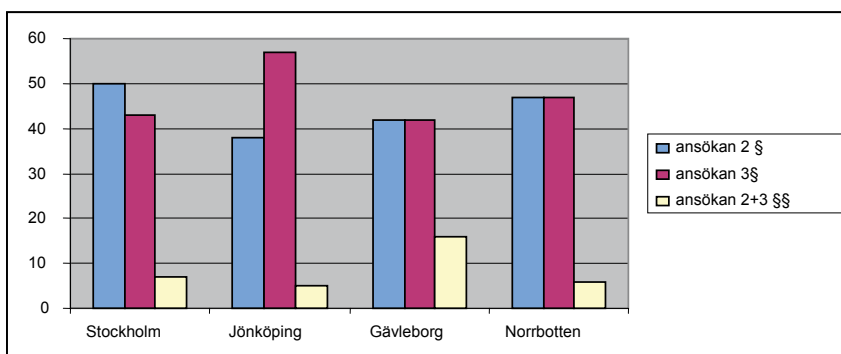
Tabell 1 . Antal barn i ansökningar om LVU-vård år 2008 hos länsrätterna Stockholm*, Jönköping, Gävleborg och Norrbotten, efter åldersgrupp och kön

Åldersgrupp	Antal barn	Åldersgrupp	Antal barn	Pojkar	Flickor
0–13 år	117	0–5 år	57	28	29
		6–13 år	60	31	29
14–20 år	165	14–17 år	114	65	49
		18–20 år	51	33	18

* Avser hälften av de mål som avgjorts vid länsrätten i Stockholms län

Mer än hälften av målen rörde pojkar och flickor i åldersgruppen 14–20 år. Fördelningen mellan könen var jämn i den yngre åldersgruppen (0–13 år). I åldrarna över 14 år var andelen pojkar större.

Diagram 1. Andel mål efter ansökningsgrund i respektive länsrätt 2008*, 2 § hemmiljö och 3 § eget beteende

* Avser hälften av de mål som avgjorts vid länsrätten i Stockholms län

Fördelningen mellan ansökningar som rörde hemmiljön (2 §) respektive den unges eget beteende (3 §) var jämn i tre av länsrätterna. Vid länsrätten i Jönköping var andelen mål där grunden för ansökan var den unges beteende betydligt större. Vid länsrätten i Gävleborg hade en större andel av målen grundats på både 2 och 3 §§.

De flesta ansökningar som avsåg den äldre åldersgruppen grundades på den unges eget beteende, men också tonåringar omhändertogs på grund av förhållanden i hemmet.

Tabell 2. Andel ansökningar som bifallits 2008 av respektive länsrätt fördelat på ansökningsgrund

	Andel bifall totalt (%)	Andel bifall hemmiljö (%)	Andel bifall beteende (%)	
	2008	2008	1993	2008
Stockholm*	93	91	77	85
Jönköping	86	79	97	88
Gävleborg	94	90	77	100
Norrbottnen	75	60	50	87

* Avser hälften av de mål som avgjorts vid länsrätten i Stockholms län

I alla länsrätterna utom Stockholm var andelen bifall högre i målen där grunden för ansökan var den unges beteende men skillnaderna var små.

Ansökningar inleds oftast med omedelbart omhändertagande

Socialnämndens ansökan om vård föregås i de flesta fall av ett beslut enligt 6 § LVU. Detta förfarande var vanligare år 2008 än 1993 när det gäller brister i hemmiljön.

Tabell 3. Antal ansökningar år 2008 fördelade på länsrätterna och procentandel av dessa som föregicks av ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU

	Totalt antal mål (hemmiljö och beteende)	Andel av samtliga mål (hemmiljö och beteende) med 6 § (%)	Andel mål av ansökan pga. hemmiljö med 6 § (%)	
	2008	2008	2008	1993
Stockholm*	114	81	75	70
Jönköping	42	83	71	39
Gävleborg	54	81	71	100
Norrbottnen	32	53	66	37

* Avser hälften av de mål som avgjorts vid länsrätten i Stockholms län

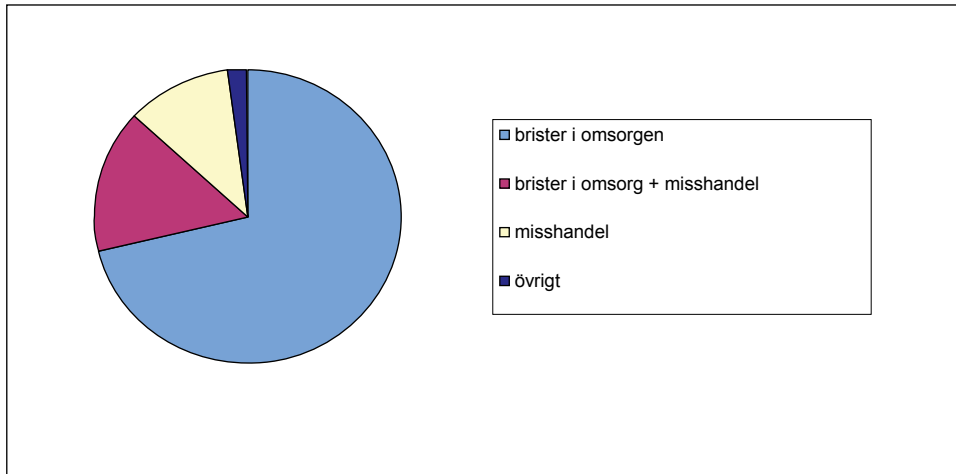
Andelen mål som inletts med ett omedelbart omhändertagande var 2008 ungefär densamma vid länsrätterna i Stockholms, Jönköpings och Gävleborgs län. Vid länsrätten i Norrbottens län inleddes betydligt färre mål om ansökan om vård enligt LVU med ett beslut enligt 6 § LVU. Där var det fler omedelbara omhändertaganden vid brister i hemmiljön, men i de övriga länsrätterna var det vanligare att en ansökan som rörde den unges eget beteende inleddes med ett omedelbart omhändertagande.

Vanliga grunder för ansökan om vård enligt LVU

Socialnämnderna åberopade brister i omsorgen som enda grund i nästan tre fjärdedelar av målen om ansökan om vård enligt LVU. Omsorgsbrist kan vara föranledd av olika slags missförhållanden såsom föräldrars missbruk, psykisk ohälsa och bristande förmåga på grund av intellektuella funktions-

nedsättningar eller känslomässig omognad. Även allvarliga konflikter mellan föräldrar i en vårdnadstvist kan beskrivas som omsorgsbrist. Att ha bevittnat våld mellan föräldrar uppgavs som ett missförhållande tillsammans med annan omsorgsbrist.

Diagram 2. Grund för ansökan i fall som rör brister i hemmiljön, länsrätterna i Stockholm*, Jönköping, Gävleborg och Norrbotten år 2008

* Avser hälften av de mål som avgjorts vid länsrätten i Stockholms län

Även misshandel är en vanlig grund för ansökan om vård enligt LVU. Misshandel åberopades som enda grund, eller tillsammans med omsorgsbrist i ungefär en fjärdedel av målen. När misshandel angavs som enda grund för ansökan rörde det barn i alla åldrar – från mycket små barn till unga i övre tonåren.

I åldersgruppen 14 år och äldre hade socialnämnderna ansökt om vård för tolv flickor där misshandel angavs som orsak (varav fyra med enbart detta rekvisit). Tre ansökningar rörde pojkar som bedömdes behöva vård av samma anledning. I mål där nämnden ansökt om vård för flickor för att de utsatts för hot och våld fanns det ofta en hedersrelaterad problematik beskriven.

Andra grunder för ansökan än brister i omsorgen eller misshandel har använts mycket sällan. Till exempel har sexuella övergrepp åberopats i tre mål, och då ofta tillsammans med grunden brister i omsorgen.

”Socialt nedbrytande beteende”

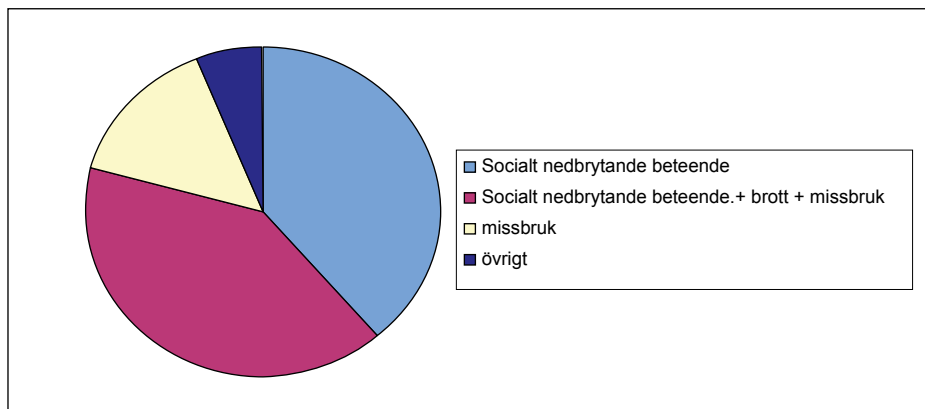
Med annat socialt nedbrytande beteende menas att den unges beteende avviker från samhällets grundläggande normer på ett sätt som kan leda till en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Socialnämnden ska göra en helhetsbedömning av den unges situation i relation till hans eller hennes ålder.

Merparten av målen om ansökan om vård enligt LVU för den äldre åldersgruppen gjordes med anledning av den unges eget beteende. ”Socialt nedbrytande beteende” var den vanligaste orsaken, ofta i kombination med missbruk eller kriminalitet. Socialt nedbrytande beteende kunde omfatta

flera olika problem. Ofta gavs en sammantagen bild av den unges situation med rymningar, aggressivitet och skolk. Inte sällan angavs samtidigt missbruk och brottslighet som ett socialt nedbrytande beteende när dessa rekvisit inte kunde styrkas var för sig.

I så gott som alla ansökningar enligt både 2 och 3 § LVU angavs brister i omsorgen tillsammans med den unges socialt nedbrytande beteende som orsaker till vårdbehovet. Dessa två rekvisit återropades i två tredjedelar av dessa mål. Socialnämnden hänvisade då ofta till föräldrarnas oförmåga att hantera den unges destruktiva beteende.

Diagram 3. Grund för ansökan i fall som rör den unges eget beteende, länsrätterna i Stockholm*, Jönköping, Gävleborg och Norrbotten år 2008

* Avser hälften av de mål som avgjorts vid länsrätten i Stockholms län

Skillnader i tonårsgruppen

Sett till hela tonårsgruppen i det undersökta materialet (165 unga) dominerade pojkar. I en uppdelning av målen i unga tonåringar (14–15 år) och äldre (16–17 år) visar det sig att det är i den yngre gruppen som pojkarna var fler. Bland 16–17-åringarna var fördelningen jämn.

Både flickor och pojkar i tonåren omhändertogs ibland på grund av missförhållanden i hemmet, men andelen flickor var större. I åldern 14–15 år hade flickorna i det undersökta materialet mycket sällan blivit föremål för ansökan om vård enbart på grund av sitt eget beteende. I åldrarna däröver var det ungefär lika många flickor som pojkar som bedömdes ha behov av vård med anledning av missbruk eller ett socialt nedbrytande beteende.

Unga vuxna

Unga vuxna mellan 18 och 20 år kan få vård enligt LVU om sådan vård är lämpligare än någon annan vård och rekvisiten i övrigt är uppfyllda. Under 2008 omhändertogs 50 unga vuxna efter beslut i någon av de fyra länsrätterna. Av dem var två tredjedelar unga män. Missbruk var den vanligaste orsaken för båda könen. För de unga kvinnorna angavs oftare missbruk som grund tillsammans med ett socialt nedbrytande beteende, den näst vanligaste orsaken till ansökan.

En LVU-ansökan i denna åldersgrupp grundades sällan på den unges brottsliga beteende. När det skedde var det oftast i kombination med någon annan orsak, och det gällde då så gott som alltid en man.

Skäl för avslag

När länsrätten avslagit en ansökan motiveras det ibland med att förbättringar skett sedan nämnden beslutade att ansöka om vård och att vårdbehovet inte längre kan styrkas. Att en förälder inlett en behandling mot missbruk sedan länsrättsförhandlingen kan t.ex. vara ett skäl för avslag. Andra skäl kan vara att domstolen anser att frivilliga insatser är tillräckliga eller att de brister som nämnden redovisat enligt domstolen inte medför en påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling. Några av de ansökningar som rörde den äldre åldersgruppen och som avslogs motiverades av att LVU inte är tillämplig när orsaken till beteendet är psykiskt funktionshinder. Det var enligt domarna inte ett socialt nedbrytande beteende i lagens mening att en ung person uppträtt avvikande på grund av att han eller hon har ett intellektuellt funktionshinder eller har diagnosen adhd.

Del 2: sammanställning av domar i kammarrätterna

Det statistiska underlaget

Statistiken baseras på samtliga mål om ansökan om vård enligt LVU som kommit in till kammarrätterna under 2008. Socialstyrelsen har hämtat in domarna från domstolarna och sammanställt dem utifrån uppgifter om beslutande länsrätt, barnets ålder och kön, grund för nämndens ansökan, vem som klagat och huruvida kammarrätten ändrat domen eller avslagit överklagandet.

Resultatet grundar sig således på överklagade domar. Det är inte möjligt att från detta material dra generella slutsatser om de mål som avgjorts i länsrätterna eftersom det inte går att avgöra om de domar som inte överklagats skiljer sig från dem som ingår i undersökningen.

Barnen

De 371 kammarrättsdomarna rör 469 barn: 64 procent pojkar och 36 procent flickor. Många av målen avser flera barn i en syskongrupp.

Tabell 4. Barn i överklagade mål efter åldersgrupp

Aldersgrupp	Antal barn	Aldersgrupp	Antal barn
0–12 år	245	0–3 år	80
		4–12 år	165
13–20 år	224	13–17 år	186
		18–20 år	38

Åldersfördelningen är ungefär densamma som i undersökningen från 1993. Barnen i åldersgruppen 0–12 år har alla omhändertagits enligt 2 § LVU. Av dem var 8 födda år 2008 och 33 var födda 2007, vilket innebär att 17 procent av barnen var två år eller yngre.

Fördelningen mellan könen var jämn i den yngre åldersgruppen, i den äldre dominerade pojkarna.

I åldersgruppen 13–17 år grundades 56 procent av ansökningarna på 2 § LVU, 19 procent på 3 § LVU och 25 procent på båda lagrummen. Det var fler flickor som fick vård på grund av hemförhållandena och fler pojkar som fick vård på grund av eget beteende. När båda ansökningsgrunderna återopades var fördelningen mellan flickor och pojkar ungefär lika.

Resultat av del 2

De flesta överklaganden avslås

Under 2008 har ca 1 530 mål om beredande av vård avgjorts i landets 23 länsrätter och 371 mål har avgjorts i någon av de fyra kammarrätterna. Två tredjedelar av målen var miljöfall. Andelen domar som överklagats till kammarrätterna varierar mycket mellan de olika länsrätterna.

Tabell 5. Överklagade domar om beredande av vård avgjorda i kammarrätterna under 2008

	Antal överklaganden	Klagande	Antal	Antal ändrade domar
Ansökan enligt 2 §	256	Vårdnadshavare eller den unge	228	22
		Socialnämnd	28	12
Ansökan enligt 3 §	68	Vårdnadshavare eller den unge	68	5
		Socialnämnd	0	-
Ansökan enligt 2 + 3 §§	47	Vårdnadshavare eller den unge	41	10
		Socialnämnd	6	4
Totalt	371		371	53

Merparten av domarna har överklagats av vårdnadshavaren eller den unge själv. Nio procent av överklagandena kommer från socialnämnden.

När vårdnadshavaren har överklagat

Vårdnadshavaren eller den unge har överklagat de flesta domar som gäller missförhållanden i hemmiljön. I beteendefallen överklagade ibland enbart vårdnadshavare, ibland den unge och ibland vårdnadshavare tillsammans med den unge. När det gäller dessa överklaganden har merparten avslagits.

Ungefär en tredjedel av de överklagade besluten om vård enligt samtidigt 2 § och 3 § LVU har ändrats, men de flesta bara delvis, så att beslutet om vård enligt endera paragrafen kvarstår. Det blir då vanligen ett omhändertagande grundat på enbart beteende.

När barnet har överklagat

Även den unge kan överklaga ett beslut om vård enligt LVU. Ett barn som inte fyllt 15 år har dock endast rätt att överklaga genom sin ställföreträdare. I tre mål avseende fyra barn i åldern 13–14 år har det offentliga biträdet överklagat länsrättens dom om vård.

I ett av målen tvistade föräldrarna om vårdnaden, och barnet överklagade genom sitt offentliga biträde. Den ena föräldern avstyrkte och den andra

medgav bifall till barnets överklagande. I de andra två målen yrkade både barnet och vårdnadshavaren att nämndens ansökan om vård skulle avslås. Ställföreträdaren ansåg när det gällde en 14-åring att hans vilja att flytta hem till fadern skulle beaktas, men nämnden anförde att fadern inte kunde tillgodose barnets behov och att LVU därför var tillämpligt.

Grunder för ansökan

Ansökan grundades i de fall som rör hemmiljön oftast på omsorgsbrist som enda rekvisit eller tillsammans med misshandel. Omsorgsbrist är ett vitt begrepp som ofta avser hemförhållanden där barnet inte får sina behov tillgodosedda på grund av föräldrarnas missbruk, psykiska ohälsa eller av andra orsaker.

När misshandel åberopats är den fysisk eller psykisk, eller samtidigt både fysisk och psykisk. Det var vanligt att nämnden också åberopade omsorgsbrist i dessa fall.

Ett fåtal ansökningar handlade om fysisk misshandel av barn i förskoleåldern. Från sju år och uppåt var denna grund för ansökan vanligare och ganska jämt fördelad mellan åldrar och mellan flickor och pojkar.

Psykisk misshandel kan innebära att barnet behandlas på ett kränkande sätt, nedvärderas eller förtrycks. I tolv mål åberopades psykisk misshandel. Några av dessa beskrev en hedersrelaterad problematik. Att vara utsatt för omfattande kontroll och övervakning av sin familj fann kammarrätten kan vara sådan psykisk misshandel som avses i 2 § LVU.

Rekvisitet ”otillbörligt utnyttjande” var en ovanlig ansökningsgrund – i två mål hade nämnden åberopat sexuella övergrepp.

Diagram 4. Fördelning av grund för ansökan i de fall som rörde hemmiljön

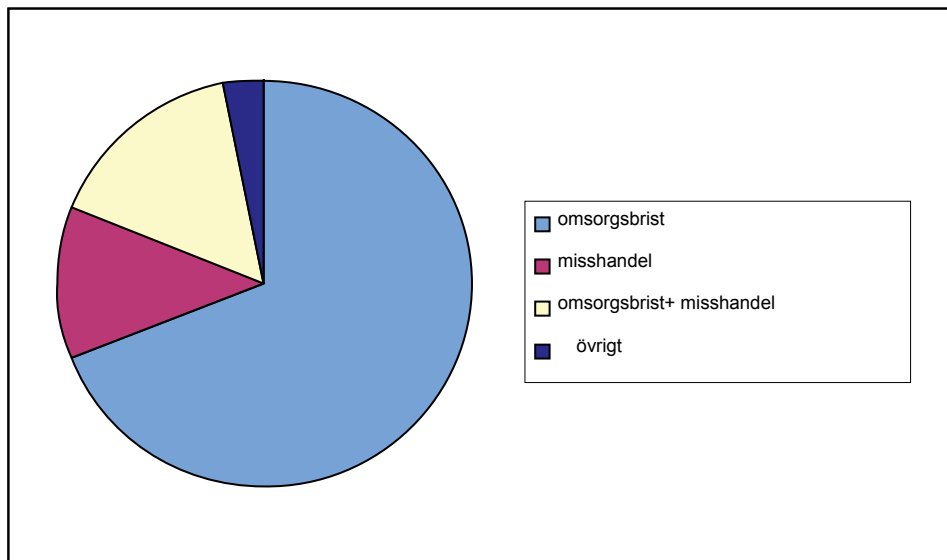
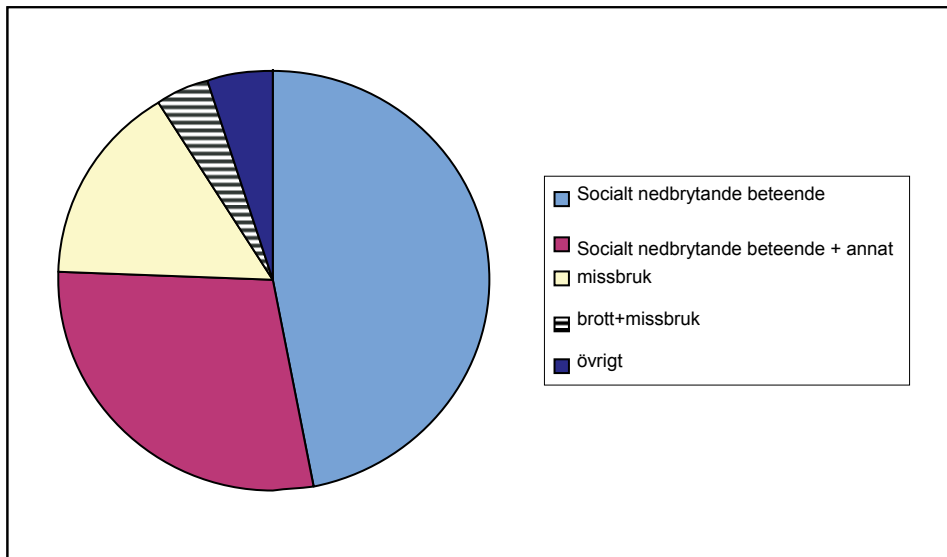

Diagram 5. Fördelning av grund för ansökan i de fall som rörde den unges eget beteende

Socialt nedbrytande beteende var orsak till ansökan i nästan hälften av de fall som rörde eget beteende. Detta rekvisit var vanligt också tillsammans med missbruks- och brottsrekvisitet. Missbruk åberopades också som enda rekvisit eller lika ofta tillsammans med något annat. ”Brottslig verksamhet” var en ovanlig ansökningsgrund. I bara ett mål var brott det enda rekvisitet, i ytterligare några fanns det med som ett av flera.

I så gott som alla ansökningar enligt samtidigt 2 och 3 §§ LVU åberopades socialt nedbrytande beteende tillsammans med omsorgsbrist. Ofta beskrevs en ung person med ett beteende som bryter mot samhällets normer och föräldrar som inte kunde förhindra detta.

Del 3: granskning av utvalda mål i kammarrätterna

Underlag och urval

Under 2008 har kammarrätterna prövat sammanlagt 371 överklagade länsrättsdomar om beredande av vård enligt LVU. I 45 av dessa fann rätten att det saknades förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § LVU. Kammarrätten har antingen bifallit överklagandet från vårdnadshavaren eller avslagit överklagandet från socialnämnden. Av dessa har 35 granskats särskilt för att möjliggöra jämförelser med undersökningen från 1993 [3]. Syftet med den fördjupade granskningen har varit att få en bild av hur barnets rättigheter tillgodoses i rättsprocessen.

Socialstyrelsen har uteslutit mål där ansökan gjorts enligt båda paragraferna. I de tolv mål där kammarrätten har bifallit socialnämndens överklagande har det varit möjligt att se vilken inställning barnets ställföreträdare har haft då det framgår av domen.

Tabell 6. Antalet granskade mål enligt 2 eller 3 § LVU fördelat på kammarrätterna

	Mål där ansökan inte bifallits	Varav granskade
Stockholm	19	17
Göteborg	12	9
Jönköping	8	6
Sundsvall	6	3
Totalt	45	35

Metod

I den fördjupade granskningen har länsrättens och kammarrättens domar och socialnämndens beslutsunderlag ingått. Protokoll från muntlig förhandling samt ställföreträdarens eller det offentliga biträdets kostnadsräkning, som också funnits tillgängliga i akterna, har varit ytterligare kunskapskällor.

Socialstyrelsen har kodat de ansökningsgrunder som framgår av domarna utifrån de missförhållanden som lagtexten anger. De är ”misshandel”, ”otillbörligt utnyttjande”, ”brister i omsorgen” och ”annat förhållande i hemmet” för de ansökningar som rör brister i hemmiljön. Motsvarande för de fall som rör eget beteende är ”missbruk”, ”brottslig verksamhet” och ”annat socialt nedbrytande beteende”. Det framgår inte alltid tydligt av domarna vilka missförhållanden nämnden hänvisat till och då har ansökningsgrunden tolkats.

I den fördjupade granskningen har domar och nämndens beslutsunderlag bedömts enligt mallar (bilagorna 1 och 2). Resultatet från mallarna har

sammanställts i matriser och analyserats. En skala har använts för att skatta kvaliteten i barnutredningen och i vilken grad barnet varit delaktigt.

Barnen

De 35 granskade målen avser sammanlagt 46 barn, varav fyra där grunden för ansökan var den unges eget beteende (3 §). Övriga ansökningar om vård grundades på missförhållanden i hemmiljön (2 §). Dessa redovisas nedan.

Resultat av del 3

Barnets eller den unges eget beteende

Några unga hade överklagat länsrättens beslut att bereda dem vård på grund av ”socialt nedbrytande beteende”. Kammarrätten ändrade länsrätternas beslut med motiveringen att situationen förbättrats, att samtycke garanterade frivillig vård eller att vårdbehovet inte var styrkt. Även om vårdbehovet var styrkt genom intyg och väl dokumenterat av socialnämnden upphävde kammarrätten länsrättens beslut om man fann att den unges situation hade förbättrats.

En ungdom hade enligt nämnden en ”vagabonderande livsstil” och levde i ”riskmiljöer”, men rätten ansåg att riskmomenten inte framstod som konkreta och att det avvikande beteendet i en samlad bedömning inte var av så allvarligt slag att det var att anse som ett socialt nedbrytande beteende i LVU:s mening. Rätten hänvisade till en dom i regeringsrätten (RÅ 2000 ref. 33) och skrev att begreppet där utvidgats, men att kraven för att rekvisitet ska föreligga inte sänkts och vidare att ”... socialt nedbrytande beteende inte kan anses föreligga vid endast mindre avvikelser från samhällets normer.”

Hemmiljön

Merparten av de granskade målen handlade om missförhållanden i hemmet på grund av omsorgsbrister. Det kan finnas flera orsaker till omsorgsbrist och ofta var det en sammansatt problembild som framställdes i utredningarna. Otillräcklig föräldraförmåga kan vara att barn utsätts för risker då föräldrarna inte förstår att skydda dem eller att barn inte får sina grundläggande behov av mat, omvårdnad och stimulans tillgodosedda. De hemmiljöer som beskrevs präglades av oro, oförutsägbarhet och ibland våld.

Kategoriseringen av omsorgsbristerna är gjord utifrån vad som i beslutsunderlagen framstod som den huvudsakliga orsaken till föräldrarnas bristande förmåga. Omsorgsbristerna orsakades av psykisk ohälsa, intellektuella funktionsbegränsningar, känslomässig omognad, missbruk eller bristande omsorg av annan orsak. Den vanligaste orsaken till ansökan var misshandel. Ofta åberopades då även samtidigt grunden brister i omsorgen. När grunden misshandel åberopades avsågs fysisk misshandel, psykisk misshandel eller båda.

Misshandel

När nämnden ansöker om LVU på grund av att barnet misstänks vara utsatt för misshandel handlar målet ofta om frågan huruvida misshandeln av barnet kan visas och om barnet är trovärdigt. I en av utredningarna redogjordes för en förälders misshandel av ett förskolebarn och att barnet ville stanna hos sina jourhemsföräldrar. Ställföreträdaren gjorde samma bedömning som nämnden och tillstyrkte vård. Kammarrätten ansåg att den misshandel som var grund för ansökan inte var styrkt och att arten och omfattningen av missförhållandena inte var sådana att det fanns en påtaglig risk för skada.

Missförhållanden var enligt rätten inte heller bevisade när det gällde ett litet barn. Det var styrkt att ett yngre syskon utsatts för misshandel av föräldrarna och domstolen prövade vilken betydelse detta skulle tillmätas vid bedömningen av förutsättningarna för LVU avseende barnet. Rätten fann att enbart den omständigheten att det yngre barnet ”... råkat ut för våld i hemmet” inte visar att det äldre syskonet riskerar samma sak. Det fanns ingen påtaglig risk för att barnets hälsa och utveckling skulle skadas på grund av misshandel.

Föräldrar med intellektuella funktionsnedsättningar

I några mål återopade nämnden missförhållanden på grund av föräldrarnas intellektuella funktionsnedsättningar. I alla motiverades domskälen med att ”påtaglig risk för skada” inte var styrkt.

Domarna rörde allt från ett spädbarn till barn i de första skolåren. Det minsta barnet kom socialnämnden i kontakt med redan vid födseln. Socialnämnden anlät professionella bedömare som såg att föräldrarnas förmåga att ta hand om det lilla barnet inte räckte till, men också att både mamman och pappan var känslomässigt engagerade. I den muntliga förhandlingen medverkade flera vittnen, de flesta professionella, för föräldrarnas sak. Nämndens utredning fokuserade på föräldrarnas bristande insikt om vad ett litet barn behöver och beskrev olika risksituationer som inträffat. Kammarrätten fann att föräldrarna var i behov av fortlöpande stöd och hjälp i hemmet, men bristerna medförde enligt domen inte en påtaglig risk för skada.

Det var dokumenterat att ett av de andra mindre barnen var försenad i sin utveckling och vägde alltför lite för sin ålder. Socialnämndens utredning redogjorde för brister i samspelet mellan barnet och mamman och det framgick där, men inte i domen, att mamman hade intellektuella begränsningar. En släkting till mamman vittnade i den muntliga förhandlingen och gav en annan bild av relationen mor och barn än vad nämnden gjort. Kammarrätten ifrågasatte inte att det fanns brister men ansåg att det inte var styrkt att missförhållandena medförde ”påtaglig risk”.

Samma bedömning, att risk för skada inte var styrkt, gjorde rätten när det gällde en annan ansökan. Rätten konstaterade att det fanns ”konkreta och allvarliga brister” och ett omfattande hjälp- och stödbehov, som dock enligt rätten kunde tillgodoses genom frivilliga insatser. Socialnämndens utredning i det målet var händelsebaserad och redogjorde inte för barnens behov och konsekvenserna av det bristfälliga föräldraskapet. Barnens offentliga biträde, som inte hade träffat barnen, avstyrkte vård.

Psykisk ohälsa hos förälder

De mål där socialnämnden ansökt om vård på grund av föräldrarnas psykiska ohälsa rörde alla barn till ensamstående mammor och de flesta barnen var i förskoleåldern.

I ett mål var rätten och nämnden överens om att ett litet barn inte kunde växa upp hos mamman som var psykiskt sjuk. Målet kom att handla om huruvida barnet skulle placeras hos släktingar eller, vilket nämnden efter en familjehemsutredning kommit fram till, i ett annat familjehem. Vårdnadshavaren lämnade inte samtycke till den vård som socialnämnden ville anordna. Kammarrätten avslag ansökan, eftersom mamman samtyckte till vård med placering hos släktingarna.

Känslomässig omogna föräldrar

Föräldrar med känslomässig omognad brister ofta i empati och omdöme och kan ha svårt att se barnets behov. Den känslomässiga störningen i denna grupp förklaras inte med en konstaterad intellektuell funktionsbegränsning, psykisk sjukdom eller missbruk. Ett mindre antal ansökningar grundades i huvudsak på omsorgsbrister där föräldern bedömdes vara känslomässigt omogen och därför inte gav barnet tillräcklig omvårdnad. Ett barn var litet och de övriga målen rörde tonåringar.

Det mindre barnets situation var grundligt utredd. Det framgick att barnet utsattes för fysisk och psykisk bestraffning. Föräldrarna uppfattade inte barnet utifrån dess ålder och förmåga och det utsattes därför också för risk att skadas, bland annat när det lämnades utan tillsyn. Länsrätten ansåg att utredningen talade för allvarliga brister, men att alla möjligheter att komma till rätta med hemmiljön inte hade uttömts. Efter länsrättens dom beviljade socialnämnden flera insatser, bland annat hemterapeut. Nämnden överklagade beslutet. Kammarrätten avslag överklagandet och skrev i sin dom att utredningen inte gav tillräckligt stöd för att missförhållanden skulle medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skulle skadas. Och "... att bristerna i N:s hemförhållanden inte är av så allvarligt slag att LVU kan tillgripas får i allt väsentligt tillskrivas de frivilliga insatser som tillhandahållits av socialnämnden."

De mål som gällde tonåringar var sinsemellan olika, men i alla beskrevs föräldrar som inte hade förmågan att sätta barnens behov före sina egna. I ett par fall fann rätten att den påtagliga risken var styrkt. I ett fall hade förbättringar skett och i ett fall kunde vården genomföras med samtycke.

Föräldrar med missbruk

Ansökningar som grundades på föräldrars missbruk hade i flera av domarna avslagits av kammarrätten med motiveringen att vårdbehovet inte var styrkt. Ett vanligt exempel på rättens formulering är: "... inte kan anses visat att det i hemmet råder sådana förhållanden att det finns påtaglig risk ...". I de flesta av utredningarna redovisades föräldrarnas bakgrund och missbruk samt olika händelser där den vuxne var huvudperson. Det framgick inte vilka konsekvenser missbruket hade haft eller skulle kunna få för barnet.

Barnen i domarna

Ungdomar som fyllt 15 år och själva kunnat föra sin talan fick i större utsträckning sina behov och problem beskrivna. Deras syn på den egna situationen kom ganska väl fram i domarna. Merparten av dem var med under den muntliga förhandlingen och hade fått utrymme där. Det gällde både ansökningar pga. eget beteende och hemmiljön. Det framgår av domskälen att de synpunkter som ungdomarna framfört har tillmätts betydelse.

Inget barn under 15 år, inte heller 13- och 14-åringarna, hade varit med i rätten. När de yngre barnen kommit till tals var det genom sin ställföreträdare. Det var ovanligt att pojken eller flickan framträdde tydligt som en person. Vanligen beskrevs missförhållandena ur ett vuxenperspektiv och det var vårdnadshavaren som beskrevs. Föräldrarnas oförmåga skulle föras i bevis och tog ibland mer utrymme än beskrivningen av barnets situation. Det fanns dock domar som tydligt hänvisade till barnets bästa i domskälen och tog ställning till barnets egen utsaga om hur han eller hon hade det. När misshandel av barnet var orsak till ansökan var det ibland barnet som självt berättat. Rätten gjorde då oftast en bedömning av barnets trovärdighet: "... saknar skäl att inte sätta tilltro till ...".

Barnets offentliga biträde

Alla offentliga biträden och ställföreträdare i de undersökta målen var jurister. De unga som är processbehöriga tycktes få ett gott stöd. Det offentliga biträdet tog initiativ till personlig kontakt och telefonsamtal och hade därigenom möjlighet att förklara och informera. Pojken eller flickan fick hjälp att förbereda sig inför den muntliga förhandlingen.

Bilden av stödet till de yngre barnen var mer splittrad. Det framkom i granskningen av kammarrättsakterna (bl.a. de offentliga biträdenas skriftliga inlagor, kostnadsräkningar, protokoll från den muntliga förhandlingen) att det inte var självklart för alla att träffa den pojke eller flicka som han eller hon skulle företräda. En del barn träffade inte alls sitt offentliga biträde. Men det fanns också exempel på offentliga biträden som träffat barnet en eller ett par gånger, som lärt känna pojken eller flickan och som i den muntliga förhandlingen framförde såväl barnets syn på sin situation som sin egen åsikt om vad som var till barnets bästa. Att ett barn träffade sin ställföreträdare mer än två gånger var dock ovanligt.

Ställföreträdarens benägenhet att personligen träffa sin "klient" ökade med barnets ålder. Det var bara ett barn i åldersgruppen 0–3 år som hade haft ett personligt möte. Barnet, som var 1 år gammalt, fick besök i sitt jourhem och ställföreträdaren utgick sedan i den muntliga förhandlingen från vad han sett och upplevt. Han tog inga andra kontakter för att få ytterligare information.

När barnen var lite äldre tog ställföreträdarna oftare kontakt. Hälften av barnen i åldern 4–9 år och så gott som alla i åldern 10–17 år hade träffat det offentliga biträdet en eller två gånger.

Domstolens motivering

Det varierar hur utförligt domstolarna redovisat sina domskäl. När kammarrätten beslutat att inte bereda vård rörde sig motiveringen oftast om en

prövning av vårdbehovet, dvs. om de missförhållanden som åberopats skulle leda till en ”påtaglig risk” för barnets hälsa och utveckling. Ibland formulerades detta i domslutet som att vårdbehovet inte var styrkt. Ibland var rätten överens med nämnden om att brister fanns, men ansåg att det inte var styrkt att det fanns en påtaglig risk. Domstolens motivering hade inget tydligt samband med kvaliteten på nämndens utredning – också när barnutredningen var grundlig och allsidig kunde rätten anse att vårdbehovet inte var styrkt. Andra faktorer som fanns med i bedömningarna var t.ex. om det fanns samtycke och möjlighet till frivilliga insatser och vård och om de redovisade missförhållandena fortfarande var aktuella.

Vittnen och sakkunniga

Både privatpersoner och professionella kan vara vittnen och de ska uttala sig om sina iakttagelser. Ett vittne behöver inte uttala sig om vilka slutsatser man kan dra. En sakkunnig ska däremot uttala sig utifrån sina erfarenheter och sin utbildning och avge ett omdöme.

Parterna har möjlighet att kalla in både vittnen och sakkunniga. Det var ovanligt att nämnden använde sig av den möjligheten, men i några av förhandlingarna hade nämnden haft med behandlingspersonal, psykolog eller läkare för att vittna till stöd för ansökan. Kammarrätten har inte i något av de granskade målen förordnat sakkunniga.

I ca en tredjedel av de granskade målen hade vittnen medverkat i den muntliga förhandlingen och i flertalet fall var det vårdnadshavaren som begärt att få kalla in professionella eller privatpersoner för att vittna. Detta var vanligare i kammarrätterna i Göteborg och Jönköping än i Stockholm och Sundsvall. Vittnesmålen fick ofta stort utrymme i domen. Det tycks som om vittnen, oavsett om de var föräldrar eller andra släktingar eller professionella som psykolog eller läkare, hade stor påverkan på rätten. Det gällde också i de mål där barnets offentliga biträde tillstyrkt ansökan.

I ett mål tycks en lärares utsaga ha varit av stor vikt för utfallet. Ett barn i mellanskoleåldern utsattes enligt nämnden för misshandel av en förälder. Läraren ”fann det märkligt” att föräldern skulle ha misshandlat barnet. Barnets ställföreträdare tillstyrkte LVU och barnet uttryckte sin bestämda vilja att inte flytta hem. Kammarrätten fann barnets uppgifter om misshandeln svårbedömda och förundersökningen hos polismyndigheten var ännu inte avslutad. Rätten ansåg att socialtjänsten bidragit till att fördjupa förtroendeklyftan mellan barn och förälder. Vårdnadshavarens överklagande bifölls och rätten skrev att det fick komma an på nämnden att medverka till att överbrygga den klyfta som uppstått så att barnet skulle kunna flytta hem.

Nämndens företrädare

I de granskade målen fördes socialnämndens talan av en jurist i två tredjedelar av fallen. Vid kammarrätterna i Göteborg och Sundsvall företrädde nämnden oftast av den handläggande socialsekreteraren, en arbetsledare eller chef. Vid kammarrätterna i Stockholm och Jönköping var det vanligare att kommunerna anlitat den egna kommunjuristen eller en advokat, men små kommuner företrädde också i dessa domstolar emellanåt av socialnämndens egna tjänstemän.

Socialnämndens utredningar

Barnets röst

De flesta beslutsunderlagen var av godtagbar eller god kvalitet. Bra utredningar kännetecknas av en tydlig struktur, att de är allsidiga och grundliga och innehåller en väl avvägd bedömning som anknyter till rekvisiten i lagen. I dessa utredningar framträder barnet som en person. Flickans eller pojakens egen syn på sin situation redovisas och är en del av bedömningen. Det framgår också hur och var utredaren träffat barnet.

I sju av utredningarna kom barnets synpunkter fram väl och fanns med i analys och bedömning. De rörde i huvudsak äldre barn, 10–17 år, men socialtjänsten hade också samtalat med en fyraåring och återgett hans syn på situationen.

Socialekreteraren hade träffat barnet i så gott som alla utredningarna. Utredarna träffade barnen vid flera tillfällen och använde ibland särskilda metoder för att underlätta samtalet. I merparten av utredningarna kom barnets mening fram på något sätt. Utredaren återgav i allmänhet i dokumentationen vad barnet sagt eller på annat sätt gett uttryck för, men det framgick inte alltid hur det som barnet förmedlat vägts in i bedömningen.

Utredningarnas kvalitet

Socialstyrelsen bedömde att hälften av utredningarna var av god kvalitet. Utredningar enligt BBIC-systemet var överlag strukturerade och grundliga, men det fanns också beslutsunderlag som lagts upp på annat sätt som gav en allsidig bild av barnets situation. Även om utredningen inte genomförts konsekvent enligt BBIC utgick dokumentationen i de flesta fall från BBIC:s behovsområden.

En mindre del av utredningarna bedömdes vara av sämre kvalitet. De kännetecknades av bristande struktur och att de i stor omfattning återgav händelser, referentsamtal och annan information. Där saknades analys av barnets behov och konsekvenserna för barnet. Även BBIC-utredningarna hade emellanåt brister när det gällde bedömning och analys. I sådana fall får länsrätten eller kammarrätten göra sin bedömning utifrån ett mer eller mindre osorterat material, där rekvisiten för LVU-vård inte alltid lyfts fram.

Framför allt utredningar om barn till missbrukande föräldrar innehöll oproportionerligt mycket information om föräldrarnas bakgrund och tillkortakommanden – utan koppling till de konsekvenser dessa har för barnet. Skadorna lyftes sällan fram tydligt som ett rekvisit, oftast var upplysningar om hur barnet visat reaktioner invävda i texten. Ibland redovisades inte risker eller skador överhuvudtaget.

Rekvisiten

Ansökan var oftast sammanfattad på en särskild blankett eller i ett protokoll där grunderna kortfattat redovisades med hänvisning till lagrum, men rekvisiten var ibland svåra att återfinna i nämndens utredning. Det var sällan som det i bedömningen eller sammanfattningen klart och tydligt framgick vad som åberopades och varför.

Särskilda utlåtanden

Socialnämndens beslutsunderlag kompletterades emellanåt av skriftliga utlåtanden från utredningshem, barnpsykiatri, skola eller andra som känner barnet och familjen. Dessa utlåtanden var mestadels av god kvalitet och tycktes ibland ha inverkan på rättens bedömning att döma av domskälen.

Vårdplaner

En plan för hur socialnämnden avser att ordna vården ska finnas med i ansökan till länsrätten. Vårdplaner fanns i alla mål och var likartat utformade. Planerna var inte så detaljerade, men målet med vården fanns alltid med. Ofta fanns det uttalat vad som skulle vara uppfyllt för att vården skulle upphöra, till exempel att föräldern skulle genomgå en behandling för sitt missbruk. Vårdnadshavaren och den unge, om han eller hon fyllt 15 år, hade i allmänhet skrivit under huruvida de samtyckte eller inte.

Information enligt 1 § LVU

Den lagbestämmelse som trädde i kraft 2008-04-01, om nämndens skyldighet att "... ge relevant information till den unge med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad" (1 § LVU), tycks inte vara känd av nämnden. Ansökan ska innehålla en redogörelse för hur informationen lämnats, vilken information som lämnats och den unges inställning (4 § LVU). I de granskade utredningarna saknades sådana redogörelser och det angavs inte heller på ansökningsblanketterna hur informationen lämnats.

Trots att den förhållandevis nya lagregeln inte har fått genomslag tycks unga som fyllt 15 år ändå vara delaktiga i processen. Att döma av dokumentationen har de yngre barnen inte involverats på samma sätt.

Referenser

---

1. SOU 2000:77. Omhändertagen - Samhällets ansvar för utsatta barn och unga.
2. Barn och unga – insatser år 2007. Statistik socialtjänst 2008:9. Socialstyrelsen; 2008.
3. Barnet i rättsprocessen. Rapport 1995:8. Socialstyrelsen; 1995.
4. Mattson, T. Barnet och rättsprocessen - Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård. Juristförlaget i Lund; 2002.
5. Recommendation NoR(87)6 on Foster Families. Europarådet; 1987.
6. Barn och unga i socialtjänsten – Utredda, planera och följa upp beslutade insatser. Socialstyrelsen; 2007.
7. Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga.
8. Grundbok Barns behov i centrum (BBIC). Socialstyrelsen; 2006.
9. Socialtjänsten och barnen. Länsstyrelsens granskning av den sociala barn- och ungdomsvården 2006 - 2007. Länsstyrelserna; 2007.
10. Ponnert, L. Mellan klient och rättssystem - Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv. Socialhögskolan, Lunds universitet; 2007.
11. Individ- och familjeomsorg, lägesrapport 2007. Socialstyrelsen; 2008.
12. Prop. 1989/90:28. Vård i vissa fall av barn och ungdomar.
13. Prop. 1994/95:224 Barns rätt att komma till tals.

Bilagor

GRANSKNINGSMALL, DOMAR

Kammarrätt..... Mål nr .....LR: ja nej

Barnets ålder ..... år 2 § 3 §

Grunder för ansökan:

Skäl för domstolen (KR) att inte bifalla ansökan om vård

Vården kan genomföras med samtycke (samtycket ska godtas)

Brister styrkta, men inte påtaglig risk för skada

Frivilliga insatser/öppenvård tillräckligt

Vad?.....
.....

Vårdbehov/missförhållanden föreligger inte

Missförhållandena inte aktuella/förbättringar har skett sedan länsrättsdomen.

Vad?.....
.....

Vårdbehovet inte styrkt

Annat

Vad?.....
.....

Hur synliggörs barnet som person, barnets behov och barnets mening i domen?

Barnets beskrivs som person

väl

någorlunda

inte alls

Barnets behov framgår

väl

någorlunda

inte alls

Barnets synpunkter framgår

- väl
- någorlunda
- inte alls

Barnets synpunkter beaktas/övervägs

- väl
- någorlunda
- inte alls

Har ombudet träffat/pratat med barnet?

- ja
- nej

Hur ofta och var?

.....

Vilket ställningstagande gör ombudet?

- tillstyrker ansökan om vård
- bestrider ansökan om vård

Hade ombudet/ställföreträdaren samma inställning i LR?

- ja
- nej

Var barnet med under förhandlingen?

- ja
- nej

Medverkar vittnen?

- ja
- nej

Om ja, vilka?

- professionella:

.....

- privatpersoner:

.....

Medverkar sakkunniga?

- ja
- nej

Om ja, vem/vilka?

.....

Kallade på initiativ av

.....

Vem företräder nämnden?

.....

GRANSKNINGSMALL, BARNUTREDNINGAR

Kammarrätt .....Mål nr .....

Länsrätt ..... Kommun .....

Länsrätten ja nej (till vård)

Kammarrätten ja nej (till vård)

2 § 3 § Barnets ålder ..... flicka pojke

Kvalitet sn:s underlag (0-5): ..... Barnets delaktighet (0-5):
-----

1. Utredning enligt BBIC

ja

nej

Annan metod/struktur.....

2. Används konsultationsdokument enligt BBIC?

ja

nej

Vilket/vilka? .....

3. Har utredaren träffat barnet?

ja

nej

Om ja, hur ofta .....

4. Var/hur har utredaren träffat barnet? .....

5. Framgår om barnet berättat om/gett uttryck för sin situation?

ja

nej

i någon mån

Om nej, varför?.....

6. Framgår om barnets syn på sin situation beaktats/påverkat utredarens slutsatser?

ja

nej

i någon mån

Hur?.....

7. Vilka övriga kontakter har tagits i utredningen?

.....

8. Är barnets förhållanden belysta?

Barnets behov

- ja
- nej
- i någon mån

Föräldraförmåga

- ja
- nej
- i någon mån

Båda vårdnadshavarna?

- ja
- nej
- i någon mån

Övriga förhållanden/nätverk?

- ja
- nej
- i någon mån

9. Har utredaren gjort en egen bedömning av barnets behov?

- ja
- nej
- i någon mån

10. Har utredaren gjort en analys av förhållandet barnets behov och vårdnadshavarens förmåga?

- ja
- nej
- i någon mån

11. Framkommer barnets egen inställning i sammanfattningen/slutbedömningen?

- ja
- nej
- i någon mån

12. Åberopas kriterierna enligt LVU? (tydliggörs särskilt, t ex i bedömningen)

- ja
- nej
- i någon mån

Vilka kriterier har lyfts fram?.....

13. Finns skrivning om samtycket i utredningen/ansökan?

- ja
- nej
- i någon mån

14. Vilken brist/vilket missförhållande åberopas (2 §)?

- vårdnadshavares missbruk
- psykisk ohälsa
- missbruk + psykisk ohälsa
- utvecklingsstörning/intellektuella funktionshinder
- utvecklingsstörning + missbruk
- fysisk och psykisk misshandel
- övergrepp
- hedersrelaterat
- annat .....

15. Vilket beteende åberopas (3 §)?

- missbruk
  - brottsligt verksamhet
  - annat socialt nedbrytande beteende p g a
- .....

Påvisas skada i utredningen?

- ja
- nej
- i någon mån

Vilken skada/risk? (fysisk, psykisk o.s.v.).

.....

16. Framgår målet med vården av vårdplanen?

- ja
- nej
- i någon mån

17. Framgår den unges inställning/samtycke till vårdplanen (förelagden vård)?

- ja
- nej
- i någon mån

18. Framgår av ansökan att den unge fått ”relevant information” enligt 1 och 4 §§ LVU?

- ja
- nej
- i någon mån.

Hur har information lämnats?.....

19. Framgår vårdnadshavarens ställningstagande/samtycke eller inte samtycke av vårdplanen?

- ja
- nej
- i någon mån

20. Framgår av vårdplanen vilka behov av stöd vårdnadshavaren har, vilka insatser som planeras?

- ja
- nej
- i någon mån,

Hur?.....

21. Vilka specialistutlåtanden bifogas utredningen? Vilken kvalitet har dessa?

.....
.....